

เศรษฐกิจพอเพียงกับเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ ทำนา 1 ไร่ ได้ 1 แสน

*ชยุต อินทร์พรหม

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและแนวทางการนำเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ ทำนา 1 ไร่ ได้ 1 แสนไปปฏิบัติให้สำเร็จ และเพื่อศึกษาความสอดคล้องระหว่างการทำเกษตรกรรมตามแนวทางนี้กับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย การถอดบทเรียนจากกรณีศึกษา ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรรมตามแนวทางนี้ มีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ เน้นกิจกรรม ประมงและปศุสัตว์ในพื้นที่ขนาดเล็ก ให้จัดการที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยปรับปรุงและฟื้นฟูระบบนิเวศเกษตร สร้างความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือน เงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย บุคคล การตลาด การสืบทอด ถ่ายทอดความรู้ เครือข่าย และการพึ่งตนเองของเกษตรกร ข้อเสนอแนะ ควรส่งเสริมความมั่นคงทางอาหารในที่ดินทำกินขนาดเล็ก มีกระบวนการพัฒนาเกษตรกร เผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ และมีการจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรรับผิดชอบดูแลเรื่องนี้โดยเฉพาะ

คำสำคัญ: เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาการบริหารการพัฒนา คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
E-mail: Inpromrich78@gmail.com

Sufficiency and the New Theory applied to a One-Rai Plot of Land Generating an Income of 100,000 Baht.

*Chayoot Inprom

Abstract

The objectives of this research are to examine the process and successful application of the new theory to a one-rai plot of land generating an income of 100,000 baht and to explore the consistency of agricultural practices related to the application of the new theory with sufficiency economy. It employs qualitative research with participant observation, in-depth interview, focus group meeting, and case study analysis. The result indicates that the application of the new theory is consistent with sufficiency economy and the new theory. It improves and recovers agroecology, creating food security in household, knowledge transfer, network, and self-reliance. Recommendations are the promotion of building food security in small scale land, creation of farmer development, knowledge distribution, and establishment of an institute or organization to be responsible for the application of the new theory.

Keywords: Application of the New Theory, Sufficiency Economy, and the New Theory

* Ph.D. Social Administration, School of Social and Environmental Development, National Institute of Development Administration, E-mail: Inpromrich78@gmail.com

ที่มาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

เมื่อภาคเกษตรกรรมของประเทศไทยปรับตัวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตเกษตรกรรมในชนบทแบบดั้งเดิมมาเป็นเกษตรเชิงเดี่ยว ส่งผลให้เกิดกลุ่มนายทุนที่ครอบครองทุนและธุรกิจการเกษตรขนาดใหญ่ นายทุนเหล่านี้สามารถเชื่อมโยงกลไกทางการตลาด การกำหนดราคา ระบบขนส่ง และมีโรงงานขนาดใหญ่รองรับการผลิตปริมาณมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อปัญหาของเกษตรกรรมรายย่อยส่วนใหญ่ในประเทศ เช่น มีความเสี่ยง ต้นทุนการผลิตสูง ราคาสินค้าเกษตรกรรมตกต่ำ (Siamrath, 2016.) เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ การขาดคุณภาพชีวิตที่ดี ความยากจน ปัญหาหนี้สิน ไม่มีที่ดินทำกิน ทำให้เกษตรกรไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับครัวเรือน จำเป็นต้องทิ้งถิ่นฐานไปเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ จนทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรกรรม เป็นต้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อแก้ไขปัญหาของเกษตรกรและมุ่งส่งเสริมแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้พึ่งพาตนเองและครอบครัว ต่อมาจึงได้นำไปประยุกต์ใช้กับภาคเกษตรกรรมในชนบท ส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตอาหาร พืชผัก เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา ไร่บริโภคนครครัวเรือนตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ ผลผลิตที่ได้ นำไปจำหน่ายในตลาดหรือสหกรณ์ ซึ่งได้มีการพัฒนาความรู้ เทคนิค รูปแบบการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ จนนำไปสู่การพัฒนาเป็น “เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์” “ทำนา 1 ไร่ ได้ 1 แสน หรือ “เกษตรสรพรลิง” ต่อไปจะเรียกว่า “เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์” มีการจัดการพื้นที่ทำกินแบ่งเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย พื้นที่ทำนา พื้นที่กักเก็บน้ำ พื้นที่เพาะปลูกพืช พื้นที่สำหรับอยู่อาศัย ในพื้นที่ทำกินขนาดเล็กเพียง 1 ไร่ ใช้กระบวนการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์โดยใช้จุลินทรีย์สังเคราะห์แสง เพราะฉะนั้น เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์จึงส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยพึ่งพาตนเอง ดำรงชีวิตสอดคล้องตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้

ผู้ศึกษาได้นำองค์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาวิเคราะห์ การตีความร่วมกับกระบวนการเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ เพื่ออธิบายถึงระบบความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับวิถีคิด การประพฤติปฏิบัติ กระบวนการ วิธีการ ผลลัพธ์ ผลสำเร็จที่เกิดขึ้น

กำหนดคำถามในการวิจัย คือ 1) กระบวนการเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ มีรูปแบบ วิธีการ ขั้นตอน และองค์ความรู้อะไรบ้าง 2) ความสำเร็จของเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ มีลักษณะอย่างไร ประกอบด้วยอะไรบ้าง 3) ปัจจัยที่ทำให้เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์เกิดผลสำเร็จ ประกอบด้วยปัจจัยอะไรบ้าง 4) เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ มีสภาพของปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา ข้อเสนอแนะอะไรบ้าง 5) เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ มีรูปแบบของเครือข่ายเป็นอย่างไร มีลักษณะความสัมพันธ์อย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการ แนวทางการนำเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ไปปฏิบัติให้สำเร็จ และ 2) เพื่อศึกษาความสอดคล้องระหว่างเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ศึกษาตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้เข้าร่วมเป็นนักเรียนชาวนาในหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการ “เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์” ซึ่งจัดการอบรมโดยชมรมเกษตรสรรพสิ่ง ที่สวนสรรพสิ่ง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี รวมระยะเวลา 5 เดือนติดต่อกัน นอกจากนี้ ได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากวิทยากร อาจารย์ เพื่อนนักเรียนชาวนา และเกษตรกรทั่วไปที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ จำนวน 30 คน นอกจากนี้ยังได้ศึกษาเกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ประสบความสำเร็จ จำนวน 8 คน โดยใช้วิธีการถอดบทเรียน (Lesson – learned) การสังเกตการณ์เกี่ยวกับการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ในพื้นที่ 7 จังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการวิเคราะห์ และเขียนรายงาน ซึ่งใช้วิธีการตีความข้อมูลตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

ผลการวิจัย

วิเคราะห์องค์ความรู้ของเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ จากการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่าเกษตรกรที่นำแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์มาใช้ มีองค์ความรู้ เทคนิค วิธีการ ที่สอดคล้องกับ “กระบวนการเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์” ซึ่งเป็นการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ วางรากฐานจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ 1 ไร่ ประกอบด้วย 3 วิชา คือ วิชากสิกรรม วิชาประมง และวิชาปศุสัตว์ แบ่งพื้นที่เป็น 4 ส่วน ดังนี้

1) **พื้นที่นาข้าวตรงกลาง** มีคันคูน้ำล้อมรอบ เกษตรกรปลูกพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน ทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว เช่น ข้าวหอมนิล ข้าวหอมกัญญา ข้าวลิ้มผิว ข้าวสังข์หยด และอื่น ๆ มีอายุช่วงเพาะปลูกข้าว จำนวน 90 - 120 วัน

2) **พื้นที่กักเก็บน้ำ** ทำเป็นคันคูร่องน้ำขนาดกว้าง 2 เมตร ลึก 2 เมตร รอบพื้นที่ปลูกข้าว เพื่อใช้น้ำเลี้ยงต้นข้าว เลี้ยงปลา เลี้ยงเป็ด กบ หอย พืชน้ำ อื่น ๆ

3) **พื้นที่คั้นนาปลูกพืชผัก** ยกคันดินให้สูงจากร่องน้ำ 1.5 - 2 เมตร กว้าง 2 เมตร ปลูกพืชผสมผสานหลากหลายชนิด อาทิเช่น พืชคลุมดิน ไม้ใบ ไม้ผล ไม้ยืนต้น สมุนไพร พืชไร่

4) **ที่อยู่อาศัยและเลี้ยงสัตว์** สร้างกระท่อมที่พักขนาดเล็กสำหรับพักผ่อน เก็บอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ เลี้ยงสัตว์ขนาดเล็ก เช่น เล้าไก่ เป็ด คอกหมู

นอกจากนี้ เกษตรกรสามารถผลิตปุ๋ยจุลินทรีย์น้ำ ปุ๋ยจุลินทรีย์แห้ง ปุ๋ยจุลินทรีย์ก้อน น้ำหมักฮอร์โมน เทคนิคการทำปุ๋ยพืชสดต่าง ๆ การทำอาหารสำหรับสัตว์ไว้ใช้เอง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ สอดคล้องกับแนวทางเกษตรอินทรีย์และเกษตรกรรมยั่งยืนที่ไม่ใช้สารเคมีในทุกขั้นตอน (Support and Research Coordination Division. Sustainable Agriculture Foundation (Thailand). 2004.)

เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์คาดหวังให้เกษตรกรพึ่งตนเองและจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่ขั้นตอนการฟื้นฟูสภาพของดินและน้ำให้มีความสมดุล การดูแล ป้องกัน รักษาโรคข้าว พืช สัตว์ และแมลงศัตรูพืช การเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิและฤดูกาล การเก็บเกี่ยวพืช การจำหน่ายผลผลิตในตลาดหรือช่องทางอื่น ๆ จึงต้องจัดการและใช้ทุนต่าง ๆ ทั้งความรู้ ภูมิปัญญา แรงงาน เทคโนโลยีเท่าที่จำเป็นและเหมาะสม

การวิเคราะห์เชิงระบบที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่าเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์มีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ถึงความสอดคล้องขั้นต้น โดยจะได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ในเชิงระบบ ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 ส่วน ดังจะได้เสนอตามลำดับ ดังนี้ (Suwanee Khamman. 2012.)

1) ส่วนป้อนเข้า (Input) ประกอบด้วย

1.1) เงื่อนไขความรู้ (Knowledge Condition) เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ใช้เงื่อนไขความรู้ในทุกขั้นตอน มีกระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge management process) ด้วยการนำความรู้ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) เช่น ภูมิปัญญา ความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ นำมาปรับใช้กับความรู้แจ้งชัด (Explicit Knowledge) เพื่อพัฒนาต่อยอดความรู้ มีความรู้ใน 4 ระดับ (Wichan, Badin. 2004) คือ 1) ความรู้เชิงทฤษฎี (Know-What) ซึ่งเป็นความรู้แจ้งชัด เช่น ความรู้เกี่ยวกับวันดิน¹ หลักเกษตรทฤษฎีใหม่และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ เกษตรกรรมแบบอินทรีย์และเกษตรกรรมยั่งยืน 2) ความรู้เชิงทฤษฎีและเชิงบริบท (Know-How) เป็นการนำความรู้แจ้งชัดมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทแต่ละแห่ง ซึ่งประกอบด้วยความรู้ด้านกลไกกรรม ปศุสัตว์ ประมง จุลินทรีย์ การจัดการ การตลาด เครือข่าย เป็นต้น 3) ความรู้ในระดับอธิบายเหตุผล (Know-Why) เป็นการอบรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดและปลูกฝังความรู้ลงในตัวบุคคล โดยเครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ได้ดำเนินการในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่างๆ การจัดฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นให้ผู้สนใจมีการดำเนินการเป็นประจำทุกเดือน 4) ความรู้ในระดับคุณค่า ความเชื่อ (Can-Why) เป็นการพัฒนาและต่อยอดความรู้ของบุคคล จากการนำความรู้แจ้งชัดและความรู้ฝังลึกในตนเองมาประยุกต์ใช้และปรับปรุงเพื่อแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้นกว่าเดิม เป็นการพัฒนาเชิงเทคนิค วิธีการ และเครื่องมือต่างๆ ซึ่งในกระบวนการนี้มักจะเกิดนวัตกรรมไปพร้อม ๆ กันด้วย ซึ่งพบว่าเกษตรกรในเครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์มีความเชื่อมั่น มั่นใจต่อการใช้ปุ๋ยจุลินทรีย์สรรพสิ่งและกระบวนการผลิตตามแนวทางนี้

¹ Inprom, Chayoot. (2016, pp. 93-94) วิวัฒนาการของโลกและสิ่งมีชีวิตที่อุบัติขึ้น โดยมี “วันดิน” เป็นอาหาร จนกลายมาเป็นกระบดิน เครื่องดิน ข้าวสาลีและข้าวมีเปลือกในที่สุด มีการกล่าวถึงการเกิดขึ้นของวรรณคดีต่างๆ ตั้งแต่กษัตริย์ ราชชา พราหมณ์ แพทย์และสุทร เป็นรูปแบบการปกครองและแบ่งบทบาทหน้าที่ตามโครงสร้างทางสังคม เพราะฉะนั้นเกษตรสรรพสิ่ง เมื่อกล่าวถึง “วันดิน” แล้ว จะหมายถึง หัวเชื้อจุลินทรีย์ หรือนางพญาจุลินทรีย์ขั้นดีที่นำมาเป็นหัวเชื้อจุลินทรีย์¹ พระสุตตันตปิฎก ฉบับหลวง ที่ขนิภาย ปาฎีกาวรรค พิมพ์เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 12 สิงหาคม 2535 เล่มที่ 11 หน้าที่ 89 - 96 ข้อที่ 120 - 130.

กระบวนการสร้างความรู้ของเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยการพูดคุยสนทนาร่วมกันในลักษณะที่ไม่เป็นทางการและเป็นทางการ ช่วยให้สมาชิกเกิดการใช้ความรู้ ผสมผสานความรู้ การถ่ายทอดความรู้ การพัฒนาความรู้ การขีดเส้นทางสังคมให้แก่สมาชิกใหม่และสมาชิกเก่าได้เกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกัน

1.2) เงื่อนไขคุณธรรม (Integrity Condition) เกษตรกรเครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ เป็นบุคคลผู้มีคุณธรรม ละเว้นจากอบายมุข 6 ประการ คือ 1) การไม่ดื่มสุรา 2) การไม่เที่ยวกลางคืน 3) การไม่เที่ยวดูการละเล่นต่าง ๆ 4) ไม่เล่นการพนัน 5) ไม่คบคนชั่วเป็นมิตร และ 6) ไม่เกียจคร้านการทำงาน เป็นหลักจริยธรรมให้บุคคลดำรงชีวิตเรียบง่าย สมถะ มีศีลธรรมพื้นฐานที่ไม่เบียดเบียนตนเองและบุคคลอื่น อยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมอย่างเกื้อกูล ส่งผลให้เกษตรกรเป็นผู้ลด ละ เลิก อบายมุขต่างๆ รู้จัก ประหยัดอดออม ใช้จ่ายประหยัด พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และส่งผลให้สมาชิกในเครือข่ายมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสามัคคี การรู้จักช่วยเหลือแบ่งปัน มีความกตัญญูรู้คุณ การเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

2) วิธีการหรือกระบวนการ (Means) ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

2.1) ความมีเหตุผล (Reasonableness) เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับพฤติกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม มีความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ซึ่งต้องอาศัย การมีสติ มีความรอบรู้ คิดกว้าง คิดไกล คิดลึก มีการวางแผนในระยะสั้นและระยะยาวที่คำนึงถึง เป้าหมายความสำเร็จในอนาคต รวมถึงความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นด้วย (Samukethum. S. 2016: pp.42.) โดยได้นำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่มาเป็นแนวทางเผยแพร่องค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรและบุคคลทั่วไป คาดหวังว่าจะช่วยลดปัญหาโครงสร้างทางสังคม เช่น ปัญหาความยากจน หนี้สิน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การขาดความรู้ของเกษตรกร การฟื้นฟูระบบนิเวศเกษตร

เหตุผลที่เกษตรกรและบุคคลทั่วไปตัดสินใจเข้าอบรมหลักสูตร เนื่องจากต้องการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้แก่ตนเอง ต้องการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตมาสู่เกษตรอินทรีย์และมีการวางแผนชีวิต เพื่อสร้างความมั่นคงในระยะยาว เช่น การจัดการที่ดินทำกิน การมีความรู้และประสบการณ์ในการทำเกษตรกรรม การสร้างรายได้ การพึ่งตนเอง การผลิตอาหารปลอดภัยต่อการบริโภคในครัวเรือน การแก้ไขปัญหาชีวิตให้มีความสุข และเกิดความพอเพียงตามศักยภาพที่มี

เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์จึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ที่มีเหตุผลในทุกขั้นตอน มีการวางแผน ป้องกันความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้น มีการบริหารจัดการฟาร์มเชิงบวก ลดต้นทุนการผลิต ไม่ใช้สารเคมี มีความสมดุลของระบบนิเวศเกษตร ดิน น้ำ อากาศ พืชและสัตว์ มีอาหารบริโภคอย่างเพียงพอและปลอดภัย มีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรง มีช่องทางจำหน่ายผลผลิตในตลาดหลายรูปแบบ (Phengphinit, Thawatchai et al. 2011.)

2.2) ความพอประมาณ (Moderate) เป็นหลักการพิจารณาถึงความพอเพียงและทางสายกลาง โดยพบว่าสัมพันธ์กับเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ ใน 2 ระดับด้วยกัน คือ (1) ระดับบุคคล เห็นได้จากลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของเกษตรกร เช่น นิสัยประหยัดอดออม การรู้จักและเข้าใจตนเอง

มีความขยัน อดทน มีความใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่ศึกษา การฝึกฝนให้เป็นปราชญ์ รู้จักคิด ฟัง ถาม และเขียน (2) ระดับกลุ่ม องค์กร เครือข่าย อุดมการณ์ของเกษตรกรทฤษฎีใหม่ประยุกต์นำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ 3 ชั้น เป็นแนวทางการพัฒนาเครือข่าย เริ่มตั้งแต่การพึ่งตนเอง การรวมกลุ่มและการเชื่อมโยงเครือข่าย ตลาด มีการรวมกลุ่มเกษตรกรในระดับพื้นที่ และมีการสื่อสารที่ดี กระจายข้อมูลให้แก่สมาชิกในเครือข่าย

2.3) การมีภูมิคุ้มกันในตัวเองที่ดี (Self-Immunity) เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์สร้าง ภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างความรู้ให้เกษตรกรรู้จักวางแผนในทุกขั้นตอน เช่น วางแผนการจัดการที่ดิน ทำกิน จัดการทุน เตรียมความพร้อมก่อนการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ การวางแผนชีวิตและปรับบทบาทเป็นผู้ประกอบการจำหน่ายผลผลิตในตลาดได้เอง หรือเป็นผู้จัดการนา ผู้ประกอบการไร่/สวน ผู้ประกอบการในตลาดท้องถิ่น ผู้ประกอบการในตลาดรูปแบบใหม่ หรือผู้ประกอบการตลาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก (Sattayanurak.U, 2016.)

สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์เกาะเกี่ยว ช่วยเหลือพึ่งพากัน ก่อตั้งเป็นกลุ่ม องค์กร ดูแลช่วยเหลือสมาชิก และมีเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงาน/องค์กรภายนอกที่ให้การสนับสนุน เช่น การวิจัยและพัฒนาความรู้ การผลิตสื่อเผยแพร่ การบริการวิชาการ งบประมาณ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย เป็นต้น

3) ผลลัพธ์ (Outcome) ระบบความสัมพันธ์ในสังคมมีลักษณะเป็นองค์กรรวม มีพลวัตร มีความซับซ้อน มีการปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสัมพันธ์กับ 4 มิติ ดังนี้คือ

3.1) มิติทางด้านวัตถุ (Material) เน้นการลดรายจ่ายการลงทุนผลิต ใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นมาประยุกต์กับการใช้แรงงานในครอบครัว รู้จักใช้ทุนด้านการเงินและเทคโนโลยีเท่าที่จำเป็น ซึ่งจะช่วยสร้างรายได้จากผลผลิตให้แก่เกษตรกรได้ตลอดทั้งปี ผลผลิตที่ได้ส่วนหนึ่งเก็บไว้เป็นอาหารสำหรับบริโภคในครัวเรือนและอีกส่วนหนึ่งนำไปจำหน่ายในตลาดต่าง ๆ ส่งผลให้ผู้บริโภคได้บริโภคอาหารที่มีคุณภาพและปลอดภัยจากสารเคมีตกค้างอีกด้วย

3.2) มิติสังคม (Social) ปัจจุบันมีกระบวนการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ มีสมาชิกเกษตรกรในเครือข่ายประมาณ 400 คน เป็นกลไกช่วยขยายองค์ความรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์เผยแพร่สู่สังคม รวมถึงหน่วยงาน/องค์กรภายนอก ใช้กิจกรรมเป็นกลไกขับเคลื่อนให้สมาชิกเกิดปฏิสัมพันธ์ในเครือข่าย เช่น กลุ่มออนไลน์ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก นอกจากนี้ได้ช่วยให้เกิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคมให้แก่สมาชิกในเครือข่ายเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยการละเว้นจากอบายมุข 6 ประการ การช่วยเผยแพร่ความรู้และขยายผลให้แก่สังคม ด้วยการจัดหลักสูตรฝึกอบรมให้แก่บุคคลที่สนใจ การแนะนำเผยแพร่ พัฒนาศูนย์เรียนรู้ให้เป็นแหล่งศึกษาดูงาน เป็นต้น

3.3) มิติวัฒนธรรม (Cultural) เป็นวิถีคิดและกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของเกษตรกร เช่น การใช้ภูมิปัญญาในการทำนาสวนดั้งเดิม มีความเคารพต่อธรรมชาติ รักษาความเชื่อ ประเพณีที่ดีงาม เช่น พิธีกรรมทำขวัญข้าว การเคารพต่อเทวดาที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม เช่น แม่พระโพสพ แม่พระคงคา แม่พระเพลิง แม่พระพาย แม่พระธรณี ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนถึงธาตุทั้ง 4 คือ ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม และธาตุดิน

ขณะเดียวกันมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ในการเป็นชาวนายุคใหม่ที่แตกต่างจากชาวนาแบบดั้งเดิม เรียกว่า “ชาวนาอัจฉริยะ” หมายถึง ชาวนาที่มีความรู้ มีความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีการตลาด และการเชื่อมโยงทางเครือข่าย มีนวัตกรรมใหม่ที่แตกต่างไปจากการทำเกษตรกรรมรูปแบบอื่น ๆ คือ การคิดค้นเทคโนโลยีอะตอมมิคนาโนหรือจุลินทรีย์สรรพสิ่ง

3.4) มิติสิ่งแวดล้อม (Environmental) ให้ความสำคัญในการรักษา อนุรักษ์ พื้นฟูสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศการเกษตร มีการจัดปรับสมดุลธรรมชาติเป็นกลไกสำคัญ นำจุลินทรีย์มาใช้ทำหน้าที่ย่อยซากพืชซากสัตว์ให้กลายเป็นอินทรีย์วัตถุ ปรับโครงสร้างดิน น้ำ อากาศในระบบนิเวศนี้ให้เกิดความสมดุล อนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นบ้านและแจกจ่ายให้แก่เกษตรกรไปเพาะปลูก เช่น ข้าวหอมอุบล ข้าวหอมนิล ข้าวเจ้าแตก ข้าวลิ้มผิว เป็นต้น

4) เป้าหมาย (Goal)

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีเป้าหมายสอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ประกอบด้วยความสมดุล (Balance) ความมั่นคง (Stable) และความยั่งยืน (Sustainable) โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างมิติ ทั้ง 4 ด้าน ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น

เมื่อประเทศไทยปรับทิศทางการพัฒนาไปตามแนวทางของธนาคารโลก (World Bank) เป็นการพัฒนาระยะหลักที่กำหนดให้มีแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตามแนวทางอุตสาหกรรมใหม่ ส่งผลให้ชาวนาชาวไร่และเกษตรกรในชนบทต่างอพยพมาเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เกิดปัญหาและผลกระทบที่ตามมามากมาย เช่น การอพยพย้ายถิ่น การจ้างงาน การว่างงาน การขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตรกรรม และปัญหานี้สิน ซึ่งนับวันจะทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น

ข้อมูลองค์การออกแคม (Oxfam) ได้รวบรวมข้อมูลสถิติต่าง ๆ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2559 พบว่ารายได้ 1 ปีของคนรวยที่สุดในประเทศไทย นำมาใช้ลดความยากจนของคนทั้งประเทศได้ โดยคนรวยที่สุด 10% แรก มีรายได้มากกว่าคนที่จนที่สุด 10% สุดท้ายถึง 35 เท่า โดยในช่วง 7 ปีที่ผ่านมา เศรษฐีระดับพันล้านของไทยเพิ่มขึ้นเป็น 28 คน จาก 5 คน และทั้งหมดมีทรัพย์สินรวมกันถึง 9142000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ขณะที่ประชากรของไทย 7 ล้านคนยังอยู่ใต้เส้นความยากจน นอกจากนี้ยังพบว่าคนรวยที่สุด 10% เป็นเจ้าของทรัพย์สิน 79% ของประเทศ และในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาคนรวยที่สุด 1% เป็นเจ้าของความมั่งคั่งมากกว่าคนที่เหลือทั้งประเทศรวมกัน ขณะเดียวกัน พบว่าเกษตรกร 2.2 ล้านคนมีปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน โดย 40% ไม่มีที่ดินทำกินของตัวเอง และ 37% ไม่มีโฉนดที่ดิน ที่เหลือที่ดินไม่พอทำกิน (Prachatai Newspaper. n.d. Retrieved March 2, 2017)

ปัจจุบัน ได้มีการสร้างกระบวนการทัศน์เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติของเกษตรกร ด้วยการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่มาประยุกต์ใช้ ด้วยการสร้างความมั่นคง มีภูมิคุ้มกัน ส่งเสริมให้พัฒนาศักยภาพของเกษตรกรสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา วันจันทร์ที่ 4 ธันวาคม พ.ศ.2538 ความว่า

“... ฉะนั้นจึงทำทฤษฎีใหม่เพื่อที่จะให้ประชาชนมีโอกาสทำเกษตรกรรมให้พอกิน ถ้ามีพอดิในปีไหน ก็สามารถที่จะประกอบกรเกษตร หรือปลูกข้าว ที่เรียกว่านาปีได้ ถ้าต่อไปในหน้าแล้ง น้ำมีน้อย ก็สามารถที่จะใช้น้ำ ที่กักไว้ในสระเก็บน้ำของแต่ละแปลงมาทำการเพาะปลูก แม้แต่ข้าวก็ยังปลูกได้ ไม่ต้องไปเบียดเบียนชลประทานระบบใหญ่ เพราะมีของตัวเอง แต่ก็อาจจะปลูกผัก หรือเลี้ยงปลา หรือทำอะไรอื่น ๆ ก็ได้ ทฤษฎีใหม่นี้มีไว้สำหรับป้องกันความขาดแคลน ในยามปกติก็จะทำให้ร่ำรวยมากขึ้น ในยามที่มีอุทกภัย ก็สามารถที่จะฟื้นตัวได้เร็ว โดยไม่ต้องให้ทางราชการไปช่วยมากเกินไป ทำให้ประชาชนมีโอกาสพึ่งตนเองได้อย่างดี...” (Royal Development Project Coordination. Rice Department. 2017)

เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์จึงเป็นการนำภูมิปัญญาของการทำนาสวนและเกษตรผสมผสานมาสร้างรูปธรรมตัวอย่างให้แก่เกษตรกรรายย่อย เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาคความยากจน มีที่ดินทำกินน้อย อาจารย์อดิศร พวงชมพู ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า

“เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์เหมือนกับเกษตรทฤษฎีใหม่ ช่วยแก้ไขปัญหาให้แก่เกษตรกรในเรื่องการขาดแคลนที่ดินทำกินและมีที่ดินทำกินน้อย มีการจัดแบ่งพื้นที่เป็น 4 ส่วนเหมือนกัน ต่างกันเพียงขนาดพื้นที่ ซึ่งเกษตรทฤษฎีใหม่ช่วยให้เกิดการก่อกูลของดินและน้ำ พืชและสัตว์ และมีอาหารไว้บริโภคในครัวเรือนได้ตลอดทั้งปี” (Charoensawat.N, 2514. น.19-20) เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ได้มีการปรับระบบนิเวศเกษตรให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ มีลักษณะการพัฒนาผสมผสานหลายรูปแบบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืนด้วย (Support and Research Coordination Division. Sustainable Agriculture Foundation (Thailand). 2004.) อาทิ เช่น เกษตรผสมผสาน มีการปลูกพืช ประมงและการเลี้ยงสัตว์หลายชนิดในพื้นที่ เกษตรอินทรีย์ ไม่มีการใช้สารเคมีทุกประเภท เกษตรธรรมชาติ ซึ่งเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ใช้หลักการนำปัจจัยทางธรรมชาติทั้ง 7 ประเภท ทั้งแสงแดด น้ำ ลม ดิน อากาศ ประจุไฟฟ้า จุลินทรีย์ มาใช้เป็นธาตุอาหารบำรุงพืชและสัตว์ เข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ดำรงอยู่แล้วตามธรรมชาติ **วนเกษตร** ซึ่งเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์นำระบบวนเกษตรมาใช้ด้วยการปลูกไม้ผสมผสาน เช่น ไม้ยืนต้น ไม้สัก ไม้ตะเคียน ไม้ไผ่ ไม้พะยูน หรือปล่อยให้พื้นที่ทำสวนเป็นพื้นที่ป่าฟื้นตัวตามธรรมชาติ มีการปลูกพืชอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น พืชสมุนไพร ไม้ผล เน้นการนำมาใช้ประโยชน์ในอนาคต

เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์จึงเป็นส่วนหนึ่งและมีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่ในส่วนป้อนเข้า ประกอบด้วย เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม กระบวนการประกอบด้วย ความมีเหตุผล ความพอประมาณ และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี รวมถึงผลลัพธ์ ทั้ง 4 มิติ คือ ด้านวัตถุ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม นำไปสู่ผลลัพธ์ของความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน ผู้ศึกษาจึงได้สรุปแผนภูมิภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์จากการอภิปรายผลไว้ ดังนี้

แผนภูมิภาพที่ 1. สรุปหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์

ส่วนข้อเข้า

- **เงื่อนไขความรู้**
- องค์ความรู้เกษตรกร
- ทฤษฎีใหม่ประยุกต์
- วงแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- **เงื่อนไขคุณธรรม**
- ระดับบุคคล
- ระดับกลุ่ม/องค์กร
- ระดับเครือข่าย

วิธีการ/กระบวนการ

ความมีเหตุผล

- การเผยแพร่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ในสังคม
- ช่วยแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจให้แก่เกษตรกร
- วางแผนความมั่นคงทางการเกษตรในระยะยาว
- บริหารจัดการฟาร์มเชิงบวก
- เกษตรกรมีการวางแผนชีวิต การผลิต การตลาด
- **การมีภูมิคุ้มกันในตัวเอ่งที่ดี**
- การวางแผนเพื่อจัดการ
- วางแผนชีวิต จากผู้ผลิตสู่ผู้ประกอบการ
- เครือข่ายทางสังคม แลกเปลี่ยนความรู้/ประสบการณ์

ความพอประมาณ

- ระดับบุคคล ประหยัด อดออม ขยัน รู้จักตนเอง อดทน ขยัน ใฝ่รู้ใฝ่เรียน
- ระดับกลุ่ม/องค์กร/เครือข่าย อดมการณ์ การรวมกลุ่ม การสื่อสาร

ผลลัพธ์

- 1) **มิติทางวัตถุ**
 - ใช้วัตถุดิบ/ทรัพยากรในท้องถิ่น
 - ใช้เทคโนโลยีที่จำเป็น
 - มีงาน มีอาหารและมีรายได้ตลอดปี
 - เกษตรอินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพสูง
 - ตลาดสีเขียว
- 2) **มิติทางสังคม**
 - เสริมสร้างเครือข่ายภายใน/นอก
 - เปลี่ยนพฤติกรรม เลิกอบายมุข ลดปัญหาสังคม
 - เผยแพร่ความรู้/ขยายผลสังคม
- 3) **มิติทางวัฒนธรรม**
 - ใช้ภูมิปัญญา อนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน
 - รักษาประเพณีวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ชาวนา
- 4) **มิติทางสิ่งแวดล้อม**
 - รักษาความสมดุลของระบบนิเวศเกษตร
 - ใช้ทรัพยากรคุ้มค่า

เป้าหมาย

- ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ
- พัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร
- ความสำเริบของเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์
- ตอบสนองนโยบายเกษตรกรรมยั่งยืนและเกษตรกรรมอินทรีย์

สรุปผลการศึกษา

เงื่อนไขที่เอื้ออำนวยให้เกษตรกรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ประสบผลสำเร็จ

ผู้ศึกษาใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเกษตรกรที่ทำเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ไปดำเนินการจนเกิดความสำเร็จในระดับหนึ่ง จำนวน 8 ราย จำเป็นต้องมีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) **เงื่อนไขตัวบุคคล/เกษตรกร** เกษตรกรต้องมีความมุ่งมั่น ทุ่มเท ขยัน อดทน เรียนรู้เกิดการระเบิดจากภายใน ซึ่งเป็นหลักสำคัญของการเสริมสร้างให้บุคคลมีพฤติกรรมความพอเพียง (Bhanthumnavin, D. [Duchduen]. 2016.) เพื่อที่จะจัดการที่ดินทำกินของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการวางแผนจัดการพื้นที่ทำกิน ตามสัดส่วนของหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ 4 ส่วนหลัก คือ พื้นที่เพาะปลูกข้าว พื้นที่กักเก็บน้ำ พื้นที่ปลูกพืชผัก พื้นที่อยู่อาศัยและโรงเรือน

เกษตรกรต้องเข้าใจเหตุปัจจัยที่มีส่วนเกื้อหนุนและเป็นอุปสรรคต่อการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ เนื่องจากการทำเกษตรไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว มีเหตุปัจจัยขึ้นอยู่กับสภาพดิน น้ำ อากาศ อุณหภูมิ แสงแดด ฤดูกาล สถานที่ จุลินทรีย์ ประจุไฟฟ้าบวกและลบ สัตว์เลี้ยงและพืชผักที่เพาะปลูก หากเกษตรกรมีความเข้าใจสามารถจัดปรับสภาพให้ปัจจัยเกื้อกูลกันอย่างสมดุลได้ กระบวนการเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ย่อมจะเกิดผลสำเร็จ

นอกจากนี้ เกษตรกรต้องมีภาวะผู้นำสาธารณะ (Public Leadership) มีความเสียสละ ทำงานเพื่อส่วนรวม (Samukkethum, S. 2017.) รู้ปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การลงทุน การเพาะปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การตลาด โดยเรียนรู้จากการลงมือทำ แสวงหาความรู้นำมาพัฒนาปรับปรุงการทำเกษตรให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยปฏิเสธการใช้สารเคมีอย่างเด็ดขาด ช่วยฟื้นฟูระบบนิเวศธรรมชาติ ดิน น้ำ อากาศ ธาตุอาหาร และผลผลิตที่มีคุณภาพต่อการบริโภคของมนุษย์ ช่วยฟื้นฟูและป้องกันการขาดสารอาหารที่จำเป็น การลดปริมาณสารพิษที่ตกค้างสะสมในร่างกาย หรือเป็นอริยโอสถ เช่น ข้าว พืชผักและสัตว์เลี้ยง การฟื้นฟูและรักษาโรคในร่างกาย เช่น โรคภูมิแพ้ โรคตับ โรคไต โรคความดันโลหิตสูง โรคมะเร็ง เป็นต้น เงื่อนไขความสำเร็จจึงต้องเริ่มต้นที่ตัวบุคคลหรือเกษตรกรเป็นสำคัญ

2) **เงื่อนไขทางการตลาด** เกษตรกรมีบทบาทเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้จำหน่าย สร้างช่องทางการตลาดด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง หรือถูกครอบงำตามกลไกระบบตลาด เช่น ตลาดในท้องถิ่น ตลาดนัดเครือข่าย หรือตลาดออนไลน์ที่มีกลุ่ม Face Book หลากหลาย และเกษตรกรสามารถสร้างกลุ่มออนไลน์ได้เอง

3) **เงื่อนไขทางการสืบทอด** ถ่ายทอดความรู้ สร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ช่วยให้เครือข่ายมีการขยายตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หลักสูตรเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ 5 เดือน จึงช่วยให้เกษตรกรได้สะสมประสบการณ์จากการเรียนรู้ที่เพียงพอ เกิดความเข้าใจและมั่นใจถึงแม้ว่าการสร้างและพัฒนาศักยภาพสมาชิกตามหลักสูตรเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ต้องอาศัยระยะเวลา จึงต้องใช้หลักสูตรฝึกอบรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก

นอกจากนี้ เกษตรกรบางรายสามารถพัฒนาและยกระดับแปลงนาหรือฟาร์มให้เป็นแปลงนาสาธิต มีบุคคลที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ ศึกษาดูงาน หรือเข้ารับการอบรมเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์อย่างต่อเนื่อง การที่เกษตรกรได้มีโอกาสถ่ายทอดความรู้ให้แก่สาธารณะนับได้ว่าเป็นการพัฒนาตนเองอีกทางหนึ่ง เนื่องจากการยกระดับให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงานที่ดีได้นั้น เกษตรกรต้องมีความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน อาทิเช่น การสะสมความรู้และการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ศึกษาดูงานเกิดความเข้าใจได้ง่าย มีการจัดทำข้อมูลสำหรับใช้ประกอบการบรรยาย มีอุปกรณ์สำหรับการสาธิต มีการเตรียมแปลงนาข้าว และพืชผัก การเตรียมผลผลิตหรือสินค้าไว้จำหน่ายให้ผู้มาเยี่ยมชม การดูแลป้องกันรักษาโรคพืชและโรคสัตว์ การจัดการศูนย์การเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ครบวงจร เช่น อาคาร สถานที่ อาหาร เครื่องมือ อุปกรณ์ประกอบการสาธิตและลงมือปฏิบัติจริง เป็นต้น

4) เจือนใจเครือข่าย เกษตรกรแสดงให้เห็นถึงการเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม มีจิตสำนึกของการเป็นผู้ให้ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อแบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่น ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่น ไม่มีการหวงความรู้ มีการรักษาและรื้อฟื้นการปลูกข้าวแบบดั้งเดิมโดยไม่ใช้สารเคมี ตระหนักและเห็นคุณค่าความสำคัญของข้าวที่เป็นอาหารหล่อเลี้ยงทุกชีวิต ซึ่งการที่เกษตรกรจะประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องมีพื้นฐานของการเป็นผู้มีคุณธรรมที่จะเอื้อเฟื้อแบ่งปันให้แก่ผู้อื่น ช่วยให้เกิดการยอมรับและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มและเครือข่าย โดยพบว่า เกษตรกรเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มหมอดินอาสา และกลุ่มอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้วในชุมชน พร้อมทั้งได้นำความรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ไปปรับใช้และเผยแพร่ให้แก่เพื่อนเกษตรกรภายในกลุ่ม ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนการผลิตมาเป็นเกษตรกรรมแบบอินทรีย์ การรวมกลุ่มยังช่วยสร้างอำนาจต่อรองเชิงธุรกิจ และการได้รับสนับสนุนจากหน่วยงานราชการได้ง่ายกว่าที่จะดำเนินการในลักษณะปัจเจกบุคคล นอกจากนี้ มีการประสานความร่วมมือกับบุคคลและหน่วยงานอื่น ๆ อยู่ตลอดเวลา เพื่อช่วยสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของผู้ผลิตและผู้บริโภค หรือผู้มีความรู้และผู้รับความรู้ ซึ่งเป็นเครือข่ายตามธรรมชาติในพื้นที่ที่เกษตรกรสามารถสร้างระบบสัมพันธ์ได้เอง

5) เจือนใจการพึ่งตนเองของเกษตรกร แสดงให้เห็นว่าการพึ่งพาตนเอง มีลักษณะ 7 ประการ คือ 1) เกษตรกรให้ความสำคัญกับการผลิตอาหารไว้บริโภคในครัวเรือนได้ 2) เกษตรกรมีการผลิตและใช้ปุ๋ยจุลินทรีย์สรรพสิ่งช่วยปรับโครงสร้างของดิน น้ำ อากาศ พืชผักให้มีคุณค่าทางอาหารสูง 3) เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง 4) เกษตรกรปลดหนี้สินและลดรายจ่ายในครัวเรือนได้ 5) เกษตรกรเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้จำหน่าย มีรายได้จากการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ 6) เกษตรกรมีการใช้ความรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งอื่น ๆ และสามารถหาโอกาสทางการตลาดได้ 7) เกษตรกรเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือเครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ประยุกต์หรือเกษตรกรรมแบบอินทรีย์ในชุมชนและนอกชุมชน เพื่อขอรับการสนับสนุนความรู้ อุปกรณ์ เครื่องมือ หรือเทคนิคต่าง ๆ ที่กลุ่มสามารถให้ประโยชน์ได้

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1) **ระดับครัวเรือนเกษตรกร** ควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าใจหลักความพอเพียง มีความรู้ในการจัดการที่ดินทำกิน การปรับระบบนิเวศเกษตรให้สมดุลทั้งดิน น้ำ ป่า การอนุรักษ์พันธุกรรมพืชและพันธุ์ข้าวประจำถิ่น การจัดการฟาร์มอย่างมีประสิทธิภาพ มีการวางแผนการผลิตที่ดี ลดต้นทุนการผลิต วิเคราะห์การตลาดได้ สามารถผลิตอาหารปลอดภัยไว้บริโภคในครัวเรือน มีหลักประกันความมั่นคงทางอาหาร รวมถึงการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและความร่วมมือกันพัฒนาภายในกลุ่ม

2) **ระดับเครือข่าย** ควรมีการพัฒนาเกษตรกรในเครือข่ายให้มีความสามารถเป็นวิทยากร ถ่ายทอดความรู้ และมีศูนย์สาธิตและฝึกอบรมเกษตรกรทฤษฎีใหม่ประยุกต์กระจายในทุกภูมิภาค โดยมีหน่วยงานภาครัฐ/เอกชนให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้เกษตรกรแต่ละภูมิภาคได้มีโอกาสเข้ามาเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ จนนำไปสู่การเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรกรรมของตนเองได้ รวมถึงควรมีการส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์เครือข่ายเกษตรกรทฤษฎีใหม่ประยุกต์และควรมีการรวบรวมผลผลิต เชื่อมโยงตลาดสีเขียวหรือเปิดตลาดใหม่ให้สมาชิกได้ส่งผลผลิตมาจำหน่าย

3) **ระดับหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐและเอกชน** ควรมีการขยายองค์ความรู้เกษตรกรทฤษฎีใหม่ประยุกต์เป็นหลักสูตรสำหรับสอนนักเรียน นักศึกษาในสถาบันการศึกษา รวมถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัทเอกชนที่สนใจ เพื่อให้เกิดการศึกษาวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ และเผยแพร่ไปยังประชาชนทั่วไป และควรส่งเสริมให้ตลาดนัดสีเขียวขยายตัวให้ครอบคลุมมากขึ้น

4) **ระดับการขยายผลเกษตรกรทฤษฎีใหม่ประยุกต์** ในระดับสถาบัน/องค์กร ควรมีการจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรรับผิดชอบทางด้านเกษตรกรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ โดยมีตัวแทนเกษตรกรในเครือข่ายรับหน้าที่บริหารจัดการองค์กร ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการและองค์กรธุรกิจในการสร้างกลไกการตลาด และควรมีการจัดสิทธิบัตรหรือลิขสิทธิ์ทางภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ ในระดับเครือข่ายควรมีการรวบรวม เชื่อมโยงเกษตรกรต้นแบบในแต่ละภูมิภาค เพื่อเป็นต้นแบบที่ดี พร้อมทั้งขยายศูนย์การเรียนรู้เกษตรกรทฤษฎีใหม่ประยุกต์ให้ครอบคลุมทุกภูมิภาคด้วย โดยให้หน่วยงานภาครัฐเป็นกลไกขับเคลื่อนขยายผลองค์ความรู้ไปสู่เกษตรกรไทยในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

Bhanthumnavin, D. [Duchduen]. (2016). Four Decades of Mobilizing the Philosophy of Sufficiency Economy in Psycho-Behavioral Science. Journal of Social Development. School of Social and Environmental Development. National Institute of Development Administration (NIDA). Vol.19 No.1/2017: pp. 2-21.

- Bureau of Agricultural Development Policy and Planning. (2013). The Study on a Shortage of Agricultural Workers: a Case of Thailand's Northeastern Region. Retrieved October 22, 2016 from <http://www.oae.go.th/download/journal/2557/Shortageofagriculturalworkers.pdf>.
- Centre for Agricultural Information. Office of Agricultural Economics. n.d. Income Distribution and Poverty Among Agricultural Households. Retrieved October 22, 2016 from <http://infoservice.oae.go.th/index.php/households-m/122-income-socio-economic-art>.
- Charoensawat, Natthon. (2014). "A One-Rai Plot of Land Generating an Income of 100,000 Baht" "Things" Common Heritage of Mankind. Simpleway Publishing: Kokaensan Company.
- Inprom, Chayoot. (2016). Successful Applications of the New Theory to a One-Rai Plot of Land Generating an Income of 100000 Baht. Thesis. Ph.D. (Social Development Administration). School of Social and Environmental Development. National Institute of Development Administration (NIDA).
- Kittichungchit, Manit. (2012). The Philosophy of Sufficiency Economy: a Balanced Way of Life. Bangkok: Kitangorn Publishing.
- Phengphinit, Thawatchai et al. (2011). Key Success Indicators of Sufficiency Economy from Village Scholars and Northeastern Multilateral Network. Suan Dusit Rajabhat University, SDRU Res.J. 7 (2), pp. 91-103.
- Prachatai Newspaper. n.d. Retrieved March 2, 2017 from <https://prachatai.com/journal>.
- Royal Development Project Coordination. Rice Department. n.d. Retrieved May 8, 2017 from <https://m.facebook.com/945096145547368/photos/a.951795921544057.1073741829.945096145547368/1376292595761052/?type=3>.
- Samuketham. S. (2016). The Sufficiency Economy Philosophy and Urban Community Development: A Case Study of Rungmaniphathana Community in Bangkok Metropolis. Journal of Social Development. School of Social and Environmental Development. National Institute of Development Administration (NIDA). Vol.19 No.1/2017: pp. 40-58.
- Sattayanurak, Utthachak. (2016). Better Life from "Farmers" to "Entrepreneurs". Bangkok: Matichon Publishing.

- Siamrath. (2016). The blindness of agricultural capitalism. Retrieved May 5, 2017 from: <https://siamrath.co.th/n/4998>.
- Support and Research Coordination Division. Sustainable Agriculture Foundation (Thailand). 2004. Lessons and Experiences of the Sustainable Agriculture Development from Farmers and Community Organizations: A Pilot Project of the Sustainable Agriculture Development for Smallholder Farmers. Sponsored by the Ministry of Agriculture and Cooperatives.
- Suwanee Khamman. (2012). Towards a Sufficiency Economy: A New Ethical Paradigm for Sustainability. Research and Development Institute of Sufficiency Economy Philosophy Foundation (RSEPF).
- Thammapiya, Priyanut. (2012). The 1997 Economic Crisis and the Philosophy of Sufficiency Economy. Bangkok: Project to Support the Sufficiency Economy Driven in Educational Institutions and to Young People. The Crown Property Bureau.
- The Paika Division of the Digha Nikaya in the Sutta Pitaka (Royal Thai Edition) published in the Celebrations of the Auspicious Occasion of Her Majesty the Queen's 60th Birthday Anniversary. 199. Vol.11: pp. 89-96. Suttas 120-130.
- Thongphakdi, Natthaphong. (2007). The Philosophy of Sufficiency Economy: Its Background and Definition. NIDA Development Journal. Vol. 47 No. 1/2006: pp. 1-5.
- Wichan, Badin. (2004). From Knowledge Management to Practical Wisdom. Bangkok: Expernet.